

GEMERT IN DE PRUIKENTIJD

door Ad Otten

In de loop van de zogenaamde gouden eeuw is de pruik voor "gezetten burgers" een algemeen gedragen stuk geworden. De pruik is vooral in de mode gekomen na 1670, toen de mannen steeds langer haar gingen dragen. Jan van Amstèl (1618-1669), Gemerts' meest bekende langharige van die tijd, was ook pruikendrager zoals ik meende te zien op een indrukwekkend schilderij in het Museum Boymans-Van Beuningen te Rotterdam waarop hij samen met zijn vrouw is afgebeeld. De vroeg kalende Franse koning Lodewijk XIII moet in het begin van de 17de eeuw een belangrijke stoot hebben gegeven aan de opkomst van dit modeverschijnsel. Onder zijn opvolger Lodewijk XIV, de zonnekoning, kreeg de pruik enorme omvang. In die tijd is men de pruik ook gaan poederen - de mannen wilden lekker ruiken !

Onder meer als gevolg van de neiging tot verkleining van de pruik ontstond in de loop van de 18de eeuw de staartpruik. In de tweede helft van de 18de eeuw werd de pruik weer langer, totdat de Franse revolutie voor een resolute ommekeer zorgde in het modebeeld. Rond 1800 was de pruik nog slechts bij oudere mensen in gebruik.

De pruikentijd is nu een begrip geworden. Het wordt in één adem genoemd met aristocratie, rijkdom en daftigheid.

Over zaken als het dragen van pruiken verwacht men wellicht niet dat men daarover iets in archieven kan vinden. Toch is dat wel zo, tenminste voor wat betreft de periode van de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon. Want in de periode van 1806 tot 1810 moest men vergunning hebben en er zelfs voor betalen om zich de luxe van het dragen van een gepoederde pruik te kunnen veroorloven. En kappers en pruikenmakers mochten zelfs geen pruik verkopen als men "het haarpoederconsent" niet kon laten zien. Op overtreding van die regel stond maar liefst 100,- (1).

Op 2 december 1805 hadden de Hoogmogenden van het Bataafse Gemenebest een verordening vastgesteld waarmee de zogenaam-

de patentbelasting werd ingevoerd. Zoals in 1805 werd bepaald zou het "recht van patent" worden geheven op alle handel, neringen, beroepen en bedrijven en ook op enige andere objecten van weelde of vermaak. Tot die laatste groep behoorde ook de luxe van het dragen van een gepoederde pruik. In de Gemertse patentregisters van 1807, 1808 en 1809 treft men een vijftal namen van personen aan die per jaar 5 gulden betaalden voor het poederpatent waarmede ze zich het recht verwierven tot het dragen van een gepoederde pruik. Onder hen waren drie priesters te weten Jan Hubert Robijns, Jan Baptist van Tulder en Jan Baptist Beckers. Robijns was Duits Ordens Priester en verbonden aan de Latijnse School. Tot de komst van de Fransen was hij de loco-commandeur van Gemert. Van Tulder was een nog jonge pruikendrager. In 1806 was hij in Gemert gekomen als kapelaan. Beckers was ook kapelaan in Gemert (vanaf 1802). De twee niet-religieuze pruikendragers waren Antony Antonyszn. Corstens, een welgesteld koopman, en Bartholomeus Theodorus Douven, medisch doctor én exploitant van een brouwerij (2). Voor het haarpoederconsent moest een vrij hoog bedrag worden betaald van 5 gulden en 1 stuiver (excl. 10% legeskosten) per jaar.

Herbergiers, paardendokters, winkeliers, bakkers, horlogemakers - om maar wat beroepen te noemen - betaalden beduidend minder. De pruikendrager moest zelfs tienmaal het bedrag betalen dat een weversknecht moest neertellen voor zijn "Acte van Patent".

Wanneer men deze gegevens uit de Gemertse patentregisters, vergelijkt met die van het veel stadsere Eindhoven, dat overigens in die tijd minder inwoners telde dan Gemert, dan ziet men daar in 1806 maar liefst 32 gerechtigden tot het dragen van een pruik. Het zijn advocaten, fabrikanten, kooplieden, apothekers, geestelijken en één vrouw. Drie jaar later worden daar nog maar 19 personen ingeschreven als "Consenten van het hairpoeder". De pruiken raken uit de mode en de Eindhovense "paruikmaker" Cornelis van Esch laat zich alvast inschrijven als "kaarssemaker" (3).

(1) K.M.G. de Meyër, De geschiedenis van het Nederlandsche Patentrecht, 1870.

(2) Gemeentearchief Gemert, Patentregisters uit de Franse tijd (1798-1813).

(3) Gemeentearchief Eindhoven, Patentregisters 1806-1810.

